

Yönetim bilgi sistemleri

- Gelişen teknolojiye paralel olarak **bir hastanın hastaneye kabulünden taburcu edilinceye kadar geçen süreçte aldığı hizmetlere ilişkin çok sayıda verinin** kaydı gerekmektedir.
- Bu veriler, hastaya ilişkin **mali bilgilerin hesaplanması ve tahsili, istatistik, verimlilik analizi, planlama, performans değerlendirme** veya hastanın **tekrar hastaneye başvurması** halinde tedavi **sürecinin hızlandırılması** gibi sebeplerle tekrar tekrar kullanılmaktadır.
- Bütün bunlar, hastanelerde verileri **toplayacak, birleştirecek, analiz edecek ve yönetime sunacak yönetim bilgi sistemlerinin** oluşturulmasını gerektirmektedir.

Yönetim Bilgi Sistemleri (Management Information Systems)

- Yönetim bilgi sistemleri (YBS) yöneticilerin günden güne değişen çeşitli kararlarını almaları için gerekli özel bilgileri sağlamaktadır.
- Sağlık hizmetleri organizasyonlarında YBS aslında bölümsel düzeyde işlev görmektedir.
- Muhasebe ve finansal yönetim, programlama, insan kaynakları yönetimi, malzeme yönetimi ve ofis otomasyonu gibi yönetimsel operasyonları desteklemektedir.

YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİ

- **Yönetim Bilgi sistemleri ; Veri ve bilgiyi,**
- **Toplayan,**
- **Saklayan,**
- **İşleyen,**
- **Yeni bilgi oluşturan,**
- **Paylaşan,**
- **Karar vermeyi sağlayan sistemlerdir.**

YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİNİN AMACI

- Kurumsal bilginin üretimi, depolanması ile erişimi, paylaşımı ve kullanımını sağlayarak bilginin kurumda etkin bir rol oynamasını temin etmek,
- Problem çözme ve karar verme konusunda gerekli desteği sağlamak,
- Kurumun bilgi kullanım ve teknolojik altyapısını oluşturmak ve geliştirmek,
- Alt sistemleri koordine etmek ve bütünleştirmek.

NEDEN YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİ

- **Bilgi kaybolur, unutulur, yok olur...**
- Emekliye ayrılmalar
- Personel değişiklikleri
- Yönetim değişiklikleri
- **Dokümante edilmemiş veri ve bilgiler**
- Değişen organizasyon yapıları
- **Değişmeyi ve öğrenmeyi öğretir**
- Ekonomik krizler ve neticeleri
- Değişen koşulları
- Değişen personel profili

NEDEN YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİ

- **Tasarruf ve Verimlilik Sağlaması**
- – En iyi pratik yöntemler
- – Sorun çözmeye yönelik yararlı bilgi veri tabanları
- **(Karar Destek Sistemleri)**
- – Süreç dokümantasyonu
- **İnsan Kaynakları**
- – Davranışsal yararlı bilgi yakalama
- – **Groupware ve işbirliği**
- – Öğrenmenin kolaylaştırılması
- – İş akışı

NEDEN YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİ

- **Bilgiyi elde etme ve işlemede**
- – Çoğaltma ihtiyacını ortadan kaldırma,
- – Bütün birimlere ortak bir veri setiyle
- **çalışma imkanı tanıma,**
- – Veri tutarsızlığı riskini azaltma,
- – Harcamalara ve gelirlere detaylı bir
- **şekilde kaydedilme imkanı tanıma.**

YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİNİN SAĞLADIKLARI !!!

- Kurum içinde **bilgi akışı hızlanır**, hızlı düşünebilen ve değişebilen bir organizasyon oluşur.
- Sorunların hızlı tespiti sağlanır.
- Çok daha hızlı çözüm sağlanır.
- Kağıttan muaf elektronik ortamda hızlı çalışılır.
- Gerçek zamanlı raporlama sağlanır.
- Online kütüphaneler oluşur.
- Tüm operasyonel işlemler bilgisayar sistemine aktarılır.
- Zaman tasarrufu sağlanır.
- Hizmet kalitesi artar.

YÖNETİM BİLGİ SİSTEMİ SÜREÇLERİ

- • Verinin toplanması ve analizi
- • Bilginin üretilmesi ve geliştirilmesi
- • Bilginin tasnif edilmesi ve saklanması
- • Bilginin transfer edilmesi ve paylaşılması
- • Bilginin kullanılması ve değerlendirilmesi

- Hastane yönetim bilgi sistemleri genellikle; kaynak kullanımı ve programlama sistemlerinden, mali
- yönetim sistemlerinden malzeme ve tesis yönetim sistemlerinden, personel yönetim sistemlerinden
- oluşmuş bir bütünleşik YBS'dir. YBS genellikle;
- • Programlama sistemleri,
- • İnsan kaynakları yönetimi bilgi sistemi,
- • Muhasebe ve finansal yönetim sistemleri,
- • Malzeme yönetimi sistemleri,
- • Ofis otomasyonu şeklinde sınıflandırılabilir.

YBS'nin TEMEL ÖZELLİKLERİ !!!

- 1- YBS, Veri/Kayıt işleme fonksiyonlarını destekler (**kayıt saklama vb**).
- 2- YBS, **bütünleşik bir veritabanı** kullanır ve fonksiyonel alanların çeşitliliğini destekler,
- 3- YBS, operasyonel, taktik ve stratejik seviye yöneticilerin bilgiye kolay ve zamanında erişimini sağlar. Özellikle yoğun olarak taktik seviye yönetici için hizmet sağlar,
- 4- YBS, **kısmen esnektir** ve organizasyonun bilgi ihtiyaçlarındaki **değişmeye adapte edilebilir**,
- 5- YBS, sadece yetkili şahısların erişimine imkan veren sistem güvenliğini sağlar,
- 6- YBS, **günlük operasyonlarla ilgilenmez**,
- 7- YBS, genellikle yapısal kararların desteklenmesine yöneliktir,
- 8- YBS, **yöneticilere değişik raporlar sunar**,
- 9- YBS, öncelikle çevresel ya da dış olaylarla değil, büyük ölçüde firma içi olaylara odaklanır.

KARAR DESTEK SİSTEMLERİ

- **Karar destek sistemleri**
- Kurumlara **gerçek zamanlı** ve
- **günlük olarak geçmiş verilere** bakarak
- **gelecek ile ilgili karar vermelerine** destek olan sistemlere verilen **genel** adıdır

Karar Destek Sistemleri (KDS),

- yarı yapılandırılmış ve
- yapılandırılmamış durumlarda veya
- ne yönde bir karar verilmesinin tam olarak kestirilemediği hallerde,
- karar vericilere modeller, bilgiler ve veri yönetme araçları sunan interaktif bilgi sistemleri olup,
- karar vermenin yeterliliğini geliştirmekten çok, etkinliğini geliştirmeyi hedefleyen bilişim sistemleridir.

KDS'LERİN ÖZELLİKLERİ

- 1. Geleceđi **planlamaya** yöneliktir,
- 2. **Yarı-yapısal ve yapısal olmayan** kararlarda kullanılır,
- 3. Karar vericinin yerine **geçmekten ziyade**, ona **karar vermesinde** yardımcı olur,
- 4. Karar verme prosesinin **tüm aşamalarını** destekler,
- 5. Kullanıcının **kontrolü** altındadır,
- 6. Veri ve model **tabanlarına erişimlidir**,

- 7. Veri **inceleme ve çözüm üretmede** analitik modeller kullanır,
- 8. **Kullanıcı etkileşimlidir**. Bu nedenle karar verici, bir YBS uzmanından çok az yardım alarak ya da almadan kullanabilir,
- 9. Yoğun olarak **Stratejik ve Taktik** düzeydeki yöneticiler için, gerektiğinde düzeyler arası entegrasyona da destek vererek, **karar verme desteği sağlar**,

- 10. Birden fazla **bağımsız ya da birbirine bağımlı** kararlar için destek sağlayabilir,
- 11. **Bireysel, grup tabanlı karar verme desteği** sağlar,
- 12. **Kullanım kolaylığı** sağlar,
- 13. Değişen **şartlara ve karar durumlarına** uyum sağlayabilecek esnekliktedir,
- 14. **Düzensiz ve planlanmamış** zaman aralıklarında kullanılabilir.

sağlık alanında iki tür karar destek sisteminden söz edilebilir:

- **Yönetmel ve**
- **Klinik karar destek sistemleri.**

Yönetmel KDS'ler

- belirli bir yönetmel sorunun çözümüne ilgili karar desteği için özel olarak geliştirilen, etkileşimli, esnek ve uyarlanabilir bilgi sistemi olarak tanımlanabilir.

Yönetmel KDS'ler, aşğıdaki alanlarda destek sağlamalıdır:

- Stratejik planlama ve pazarlama
- Mali
- İnsan kaynakları yönetimi
- Malzeme yönetimi
- Rekabet ve pazar yönetimi
- Hizmet isteklerinin yönetimi
- Hekim pratiklerinin yönetimi
- Personel ve kaynak zamanlanması

Klinik alanda KDS'ler ise 4 kategoriye ayrılabilir:

1. **Tanıya yardımcı** programlar
2. **Uyarı sağlayan** programlar (ilaç etkileşimleri, alerji vb)
3. **Tedavinin değiştirilmesi** istendiğinde yol gösteren programlar
4. **Nitelik güvencesiyle ilgili** etkinlikleri destekleyen uygulamalar

Genel olarak, sağlık alanında karar destek sistemleri ise aşağıdaki özellikleri desteklemelidir:

1. Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi
2. **Maliyetlerin düřürülmesi**
3. Uzmanlık düzeyinde bilginin dağıtımı
4. **Klinik karmaşıklığın azaltılması**
5. Klinik ayrıntıların izlenmesi
6. **Yönetsel karmaşıklığın azaltılması**
7. Öğrencilerin eğitimi
8. **Klinik araştırmaların desteklenmesi**

Klinik Karar Destek Sistemi -KKDS

Klinik bilgi

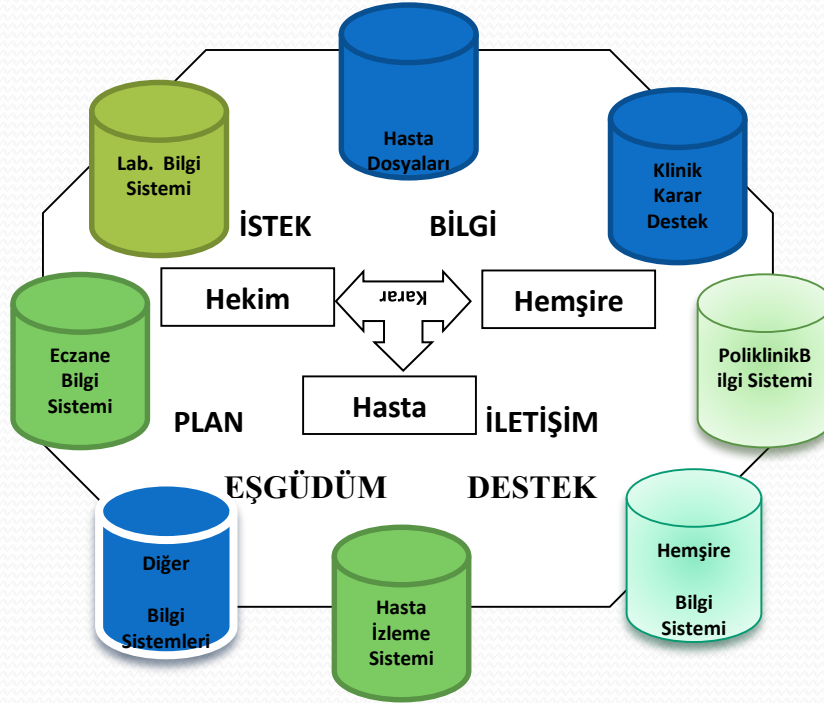
- Klinik (tıbbi) bilgi, hastalıkların tanı ve tedavisiyle ilgili kararların alınmasına yardımcı olan değerli bir varlık olarak tanımlanabilir.

Klinik bilgi sistemi !!!

- Tanı ve tedavi hizmetlerini destekleyen, hekimlerin klinik kararları daha etkili biçimde almalarını kolaylaştıran bilgileri üreten bilgi sistemi olarak tanımlanabilir.

Temel klinik bilgi sistemleri

Klinik Karar Destek Sistemleri (Clinical Decision Support Systems)

- Klinik karar destek sistemleri (KKDS) **sağlık uygulayıcılarının klinik karar vermelerine** yardımcı olmak için düzenlenen her türlü bilgisayar uygulamasını kapsamına almaktadır.
- Bu sistem,
  - **hasta bakımının geliştirilmesi,**
  - **klinik detayların izlenmesi,**
  - **öğrencilerin ve personelin eğitimi,**
  - **klinik araştırmaların desteklenmesi ve**
  - **klinik rehberlik konularında tavsiyelerde bulunan bir sistemdir.**

KKDS'nin temel amacı,

- Hastanın problemlerinin **teşhis ve tedavisinde** hekime gerekli olan bilginin **düzenli ve kullanıma** uygun bir biçimde, mümkün olan **en kısa sürede**, tedavinin yapıldığı noktada, **kullanılabilir formatta** ve **tedavi süreçlerini engellemeyecek** tarzda hazır bulundurulmasıdır.
- KKDS
- klinik tanı süreçlerinin **maliyeti hakkında bilgi verme**,
- klinik **bilgi yönetimi**,
- **ilaç etkileşimleri** ve dikkat gerektiren diğer klinik olaylar için **uyarı mekanizmaları geliştirme**,
- ilaç **reçete** yardımı,
- **literatür** tarama,
- klinik kılavuzlar ve protokoller,
- kalite değerlendirme **rutin süreçlere ilişkin hatırlatıcılar**,
- hastanın problemleri ile ilgi **alternatif test ve tedaviler**, hastayla ilgili **özel bilgiler** sunmaktadır.

linik karar destek sistemlerinin oluşturulmasında iki ayrı yöntem uygulandığı söylenebilir:

- 1. Doğrudan sinyal işlemlerinin uygulandığı yöntem (EKG'nin yorumlanması ve EEG analizi gibi).
- 2. Tıbbi düşünce yürütme ile karar veren yöntem (laboratuvar tetkiklerinin yorumlanması ve ona göre karar üretilmesine yönelik değerlendirmeler gibi).

İşlevlerine Göre

- işlevlerine göre genellikle iki gruba ayrılmaktadır:
- 1. Hekime, hasta hakkında *neyin doğru* olduğunun belirlenmesi konusunda yardım sunan sistemler (*Leeds'in karın ağrısıyla ilgili sisteminde olduğu gibi, genellikle doğru tanıyı belirten sistemler*).
- 2. Hastayla ilgili olarak *ne yapılması gerektiği* konusunda yardım sunan sistemler (*MYCIN'de olduğu gibi, genellikle yapılması gereken testi ya da uygulanması gereken tedavi planını belirten sistemler*).
- *Birçok karar destek sistemi, bu iki yardım türünü de sunmaktadır.*

Bu sistemler

- hastalığın tespiti,
- tedavi seçenekleri,
- hangi ilacın kullanılması gerektiği gibi konularda nitelikli bilgiye sahiptirler ve güncel bilgileri hastaya ait özel bilgilerle birleştirerek,
  - hekimlerin hastayı en iyi bir şekilde değerlendirmesi yönünde yardım eder.
- Bazı klinik karar destek sistemleri,
- klinik ve finansal bilgi depolarını bir araya getirerek,
- hizmet sunumunun,
- maliyet bilgilerinin ve
- klinik performansın değerlendirilmesi işlevini yerine getirebilmektedirler.

İletişim Biçimlerine Göre

- 1. *Danışma* modelinde, **program bir danışman işlevi görür**; hastaya özgü verileri kabul eder, sorular sorar ve **tanı ya da yönetim** konusunda öneriler üretir (MYCIN gibi).
- 2. *Eleştiri* modelinde, **hekimin hastaya ne olduğuna ya da hangi tedavi planının uygun olacağına ilişkin ön düşünceleri** vardır. Bilgisayar ise kullanıcının düşüncelerine katılıp katılmadığını belirtir ya da öneriler sunar.

Öneri Sunma Biçimlerine Göre

- Karar destek sistemleri, öneri sunma biçimlerine göre aşağıdaki gruplara ayrılmaktadır:
- 1. Leeds'in sistemi ve MYCIN gibi birçok karar destek sistemi, **öneri sunma biçiminde *pasif* bir rol oynar.**

- 2. Karar verme sürecinde daha *etkin* bir rol oynayan *HELP* gibi sistemler de vardır. Bu tür sistemler, hekimin ya da diğer sağlık personelinin yardım istemesini beklemeden yardım sunar.

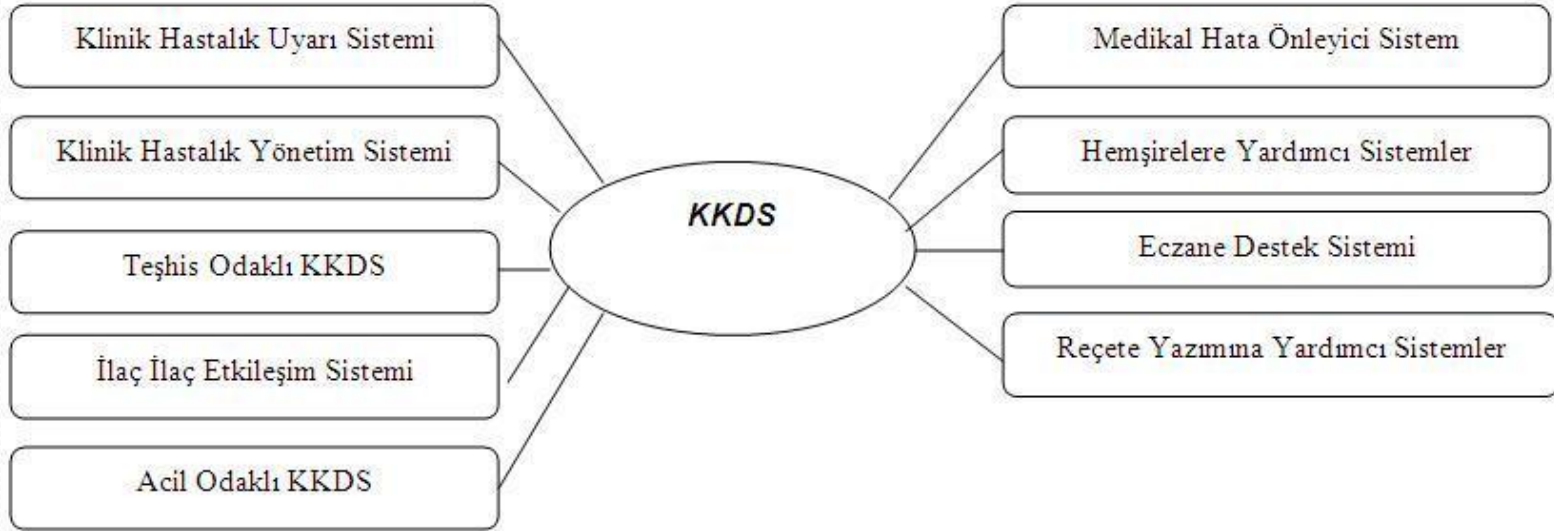
Klinik karar destek sistemi

- Klinik karar destek sistemleri (KKDS) (medical decision support systems), hekimlere, hastalıklara tanı koyma ve tedavi planı geliştirme ile ilgili kararlarda yardımcı olmaktadır.
  - *Aktif KKDS*
  - *Pasif KKDS*

Yararları

- Sağlık bakım hizmetlerinin geliştirilmesi
- Hastalık tanısı
- Tıbbi hataları önleme
- Uygun tedavi verilmesi
- Maliyetlerin azaltılması

KKDS Sınıflandırma Alanları

Uzman Sistemler

- Hastaların özel verilerine dayalı tavsiyeler ve değerlendirmeler sunar
- Temel olarak karar teorisine ya da maliyet–fayda yaklaşımına dayanan bir mantıkla hareket eder
- Bazen de problemlerin çözümünü için sayısal yaklaşımlardan faydalanabilir.
- ONCOCIN, onkolojide hasta yönetimi desteği sunar

Uzman sistemlerin üç ana ögesi

Birinci öge; tıp uzmanları tarafından geliştirilen bilimsel tabandır (Knowledge base). Bilimsel taban, **belirli hastalık grubuyla ilgili kararların nasıl alınacağını** ortaya koymaktadır.

İkinci öge; **hastadan alınan bilgiler**

Üçüncü öge: **Kurallara dayalı çıkarımlar/sonuçlar** üreten motorlar (rule-based inference engines) ise; hastadan elde edilen bilgileri, **bilimsel tabanda bulunan bilgileri referans kabul ederek işler** ve hekimin kullanımına sunar

KKDS SORUNLAR

- Olumlu bulgular yanında, bu sistemlerin kullanılmasıyla birlikte **birtakım sorunlar da ortaya** çıkabilmektedir.
- ***Bu sorunlardan bazıları;***
- medikal verilerin **karmaşıklığına bağlı olarak** ortaya çıkan **tasarım hataları,**
- Klinik uygulamalarla **sistemin entegrasyonun sağlanamaması,**
- her uygulamadan **başarılı sonuç alınamaması,**
- Hekimlerin çoğu zaman sistemi **kullanma yönünde isteksiz davranmaları,**
- **gizlilik ve güvenlik** konuları,
- Sistemlerin **fayda/riskleri konusunda bilgi eksikliği** ve
- ortaya çıkan **yeni yazılım, donanım ve personel eğitim masraflarıdır.**

KKDS'LER

- Tıbbi karar destek sistemlerinde **başarı yüzdesi gittikçe artmakta**
- Birçok kişiden alınan **tahliller, tanı bilgileri ve yapılan operasyonlardan elde edilebilecek veri topluluklarından, çeşitli algoritmalar aracılığıyla karar desteği sağlayacak sistemler oluşturulabilir**
- **Henüz arzulanan düzeyde değil**

Sağlık Alanında Kullanılan Uzman Sistem Örnekleri

- **MYCIN:**
- **CASNET:** Glokom hastalığının tanısı için oluşturulmuştur. Hastalıklar, nedenler ve sonuçlar
- ağı şeklinde tanımlanmış.
- **IRIS:** Glokomlu hastalar için danışmanlık sistemi olarak geliştirilmiştir.
- **PUFFG:** Akciğer hastalıkları tanısı
- **PIP:** Böbrek hastalıklarının tanısı
- **Digitalis Therapy Advisor:** Diyaliz uygulamalarında kullanılmıştır.
- **Obezbolıvaniye (Anesthesia):** Expert adlı kabuktan yararlanılarak geliştirilmiştir olup
- anestezi yöntemini seçmekte uzmana yardım sağlamaktadır.
- **LEDI-2:** Yoğun bakımdaki hastalarla ilgili kararlara destek sağlamaktadır.

Sağlık Alanında Kullanılan Uzman Sistem Örnekleri

- **UMDES:**
- **JOSEPH (1986):**
- **ONCO-HELP:**
- **PHARM-2:**
- **XDIS:**
- ***HELP***
- ***DxPLAIN***
- ***ISABEL***
- ***OIRS***
- ***DR.CAD***